

**INFLÁCIÓS FOLYAMATOK ÉS
KIHÍVÁSOK KELET-EURÓPÁBAN**

Rövid kiegészítés az ICEG Európai Központ által készített *Patterns of Inflation and Disinflation* című anyaghoz

© ICEG Európai Központ
Budapest, 2002 május

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
1. AZ INFLÁCIÓS TÍPUSOK RÉGIÓNKBAN.....	3
2. A RÖVIDTÁVÚ INFLÁCIÓS FOLYAMATOK.....	3
3. KÖZÉPTÁVÚ KIHÍVÁSOK	8

1. AZ INFLÁCIÓS TÍPUSOK RÉGIÓNKBAN

A jelentősebb Kelet- és Közép-Európai gazdaságokat három csoportra lehet felbontani az infláció dinamikája és a pénzromlás ütemét alakító tényezők alapján. Az első csoportba tartoznak azok a gazdaságok (a balti államok, Csehország, Horvátország), ahol az inflációt a rögzített, illetve erőteljesen irányított árfolyamrendszer, valamint a szigorú monetáris politika eredményeképpen már az 1990-es évek közepére sikerült egyszámjegyűvé csökkenteni. Ezt követően a fogyasztói árak alakulása a külső exogén sokkokat és az árszerkezet változását tükrözi, és a pénzromlás dinamikája a legalacsonyabb az átalakuló gazdaságok között.

A második csoportba azon gazdaságok (Szlovénia, Lengyelország, Szlovákia és Magyarország) tartoznak, ahol az 1990-es évek második felében lelassult a dezinfláció folyamata és a pénzromlás üteme beragadt a mérsékelt infláció alacsony tartományában, majd az inflációból származó jóléti veszteségek növekedése miatt a közelmúltban a jegybankok erőteljes és sikeres lépéseket tettek az infláció 10% alá történő csökkentésére. Ezen lépések közé tartozott az árfolyamrendszer rugalmasságának növelése, és a hazai valuta felértékelődése, az inflációs célkitűzés bevezetése és a dezinflációval együtt járó magasabb áldozati ráta vállalása.

A harmadik csoportba tartozó gazdaságokban (Oroszország, Románia és Ukrajna) az infláció tartósan meghaladta a kelet-európai átlagot és jelenleg is a mérsékelt, 20-40 százalékos tartományban található, miközben erőteljes a pénzromlás ütemének volatilitása és az inflációt okozó tényezők változása. Az infláció csökkenése ezekben a gazdaságokban hosszabb távú folyamat lesz, tekintettel az árliberalizálás mértékére, az árfolyamok instabilitására, a pénzügyi sérülékenységre és költségvetési egyensúlyi problémák mértékére.

2. A RÖVIDTÁVÚ INFLÁCIÓS FOLYAMATOK

Az elmúlt másfél év mind a három ország-csoportban az inflációs ráták jelentős csökkenését hozta magával, aminek eredményeképpen a gazdaságok többségében sikerült elérni, illetve fenntartani az alacsony inflációt, és – ahogy a következő táblázat mutatja - 2002-ben is a dezinfláció folytatása várható.

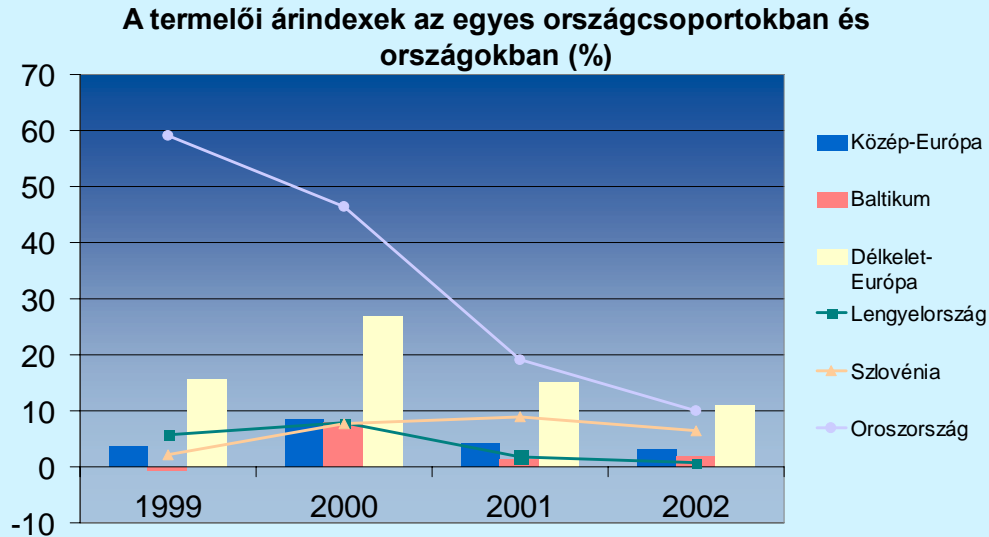
1. táblázat

A fogyasztói árindex alakulása (%, éves átlagos)				
	1999	2000	2001	2002
Közép-Európa				
Csehország	2,1	4,0	4,7	3,9
Magyarország	10,0	9,8	9,2	5,8
Lengyelország	7,2	10,1	5,5	4,0
Szlovákia	10,6	12,0	7,3	4,1
Szlovénia	6,1	8,9	8,6	7,5
Baltikum				
Észtország	3,3	4,0	5,8	4,1
Lettország	2,4	2,6	2,4	3,0
Litvánia	0,8	0,9	1,5	2,7
Délkelet-Európa				
Bulgária	2,6	10,3	7,3	7,5
Horvátország	4,2	6,2	5,0	0,0
Románia	45,8	45,7	34,5	26,0
Oroszország	36,5	20,2	21,6	16,0
Ukrajna	19,0	26,0	12,0	5,7

Az infláció jelentős csökkenése 2001-ben és folytatódó mérséklődése 2002-ben három, párhuzamosan érvényesülő külső és belső tényezőnek tudható be. Egyrészt a költséginfláció 2001-2002-ben jóval mérsékeltebb, mint a megelőző 2 év átlagában volt. Ezt elsősorban az importált infláció mérséklődése okozza, amiben fontos szerepe van az inflációs nyomás csökkenésének az Euró-zónában, valamint a nyersanyagárak - és ezen belül is az olajárak - korábbinál kedvezőbb alakulásának. Miközben az olajárak 2000-ben jelentősen hozzájárultak az infláció növekedéséhez, addig 2001-2002-ben mérséklő hatással vannak a pénzromlás ütemére.

Tekintettel arra, hogy a fogyasztói kosárban és az árindexben is jelentős – az európai fejlett gazdaságok átlagát kétszeresen meghaladó - az élelmiszerek aránya, ezért az inflációt nagymértékben befolyásolja a mezőgazdasági és élelmiszerárak változása. Miközben 2000-ben a kínálatoldali sokkok kedvezőtlenül hatottak az inflációra, addig ez a tényező a gazdaságok többségében 2001-ben és 2002-ben is mérsékli az inflációs nyomást. Az olaj- és nyersanyagárak mérsékeltebb növekedése, valamint az élelmiszerárak csökkenése nyomán a termelői árindex emelkedése 2001-ben és vélhetően 2002-ben is a fogyasztói árindex alatt marad, szemben a korábbi évekkal, amikor a viszony fordított volt.

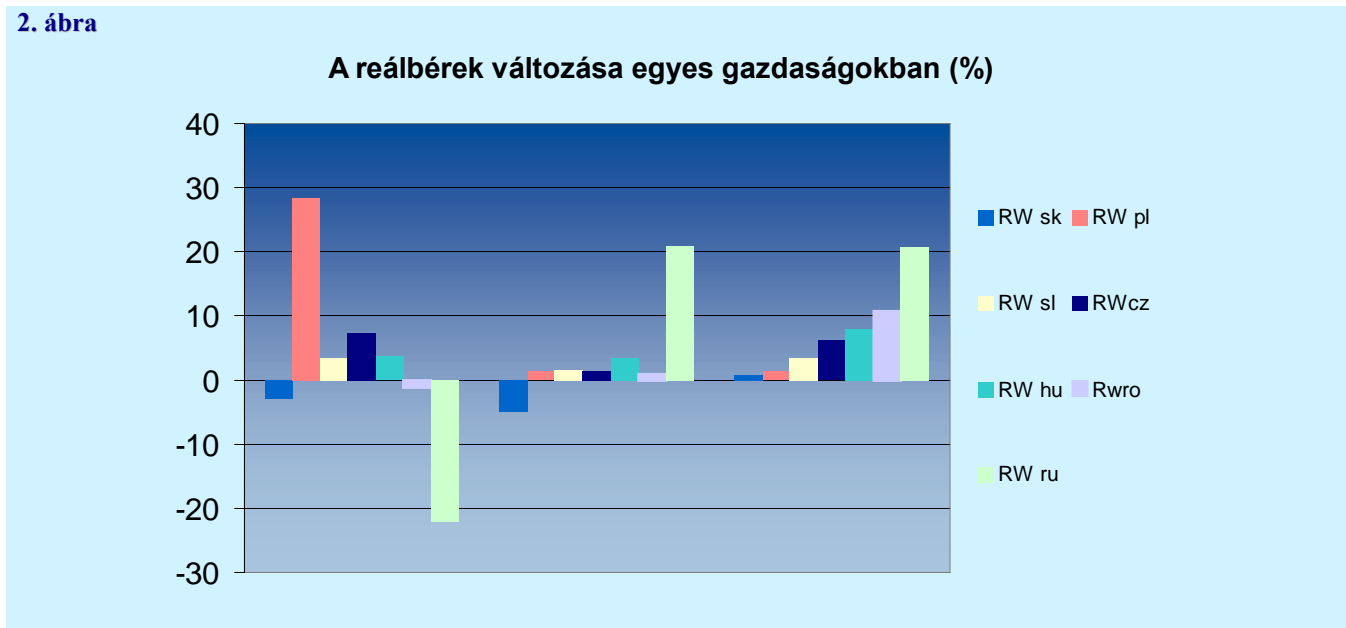
1. ábra

Az inflációra keresleti és kínálati oldalról erőteljesen hat a nominális bérek alakulása, illetve a reálbérek változásának viszonya a munka-termelékenység változásához. A két tényező alakulását vizsgálva ellentétes következtetést lehet levonni az inflációhoz történő hozzájárulásukat illetően, mert a nominális – és a reálbérek - növekedése gyorsult, ugyanakkor a gazdaságok többségében a termelékenység és reálbérek közötti rés a korábbinál kedvezőbben alakult.

A nominális bérek alakulásában jelentős eltérés mutatható ki az országok kisebb csoportja és a többség között, függően a ciklikus folyamatoktól és a követett fiskális és jövedelempolitikától. Ahol a gazdaság erőteljesen lassult és/vagy kiigazító programot hajtottak végre, a nominális bérek növekedése látványosan lassult (Horvátország, Lengyelország, Szlovákia). Ezzel szemben a gazdaságok többségében a nominális bérek és jövedelmek kiáramlása felgyorsult, amiben a lazuló fiskális és jövedelempolitikák (Csehország, Magyarország, Románia, Bulgária), esetenként a politikai ciklus hatásai (Csehország, Magyarország), illetve a gyors jövedelem-bővülés által a korábbi reálbércsökkenés (Oroszországon, Ukrajna, Románia) kompenzálása játszott szerepet. A grafikon mutatja, hogy a nominális bérek növekedése a reálbér-növekedés felgyorsulásával párosult, ami néhol jelentős és hosszú távon nem fenntartható mértéket ért el.

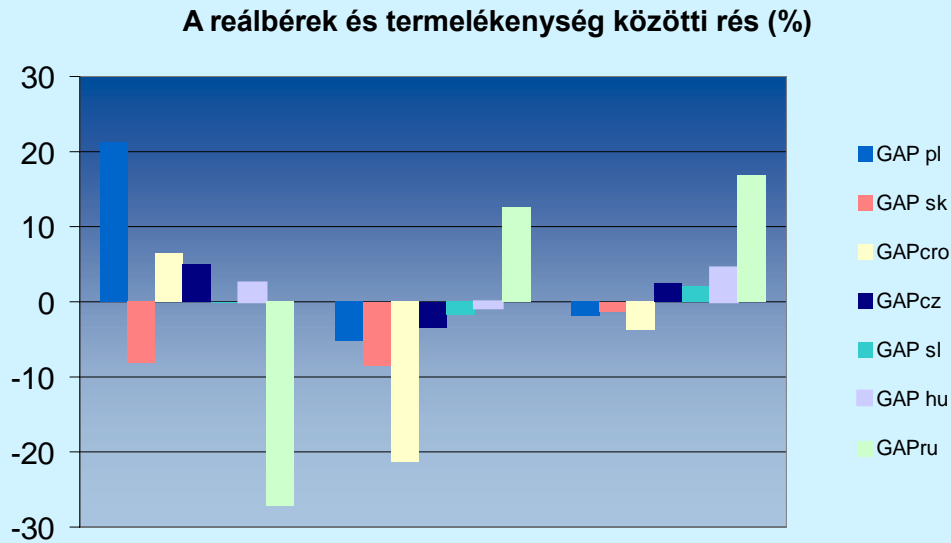
2. ábra

Miközben a nominális bérek növekedése egységes képet mutat a régió gazdaságaiban, a munkatermelékenység és reálbér-növekedés közötti rés alakulásában már jelentős eltérések tapasztalhatók. Az elmúlt két évben a munka-termelékenység több gazdaságban (Szlovákia, Horvátország, Csehország, Bulgária) is erőteljes növekedésnek indult, és ezen gazdaságok felzárkóztak a már korábban is jelentős termelékenység-növekedéssel jellemezhető gazdaságokhoz (Észtország, Lengyelország, Magyarország). Ennek eredményeképpen látványosan szűkült, sőt az esetek többségében megfordult a reálbérek és a termelékenység növekedése között korábban fennálló pozitív rés: a legjelentősebb változás Lengyelországban, Lettországban, Horvátországban és Szlovákiában következett be, de a rés csökkent azokban a gazdaságokban is, ahol pozitív maradt (Románia és Csehország).

A munkatermelékenység és reálbérek növekedése közötti viszony 2001-ben csak Magyarországon, és különösen a 2 FÁK gazdaságban alakult kedvezőtlenül. Az utóbbiak esetében ebben a gyors nominális bérnövekedés és a munkatermelékenység szerkezeti problémák miatt lassú növekedése egyaránt szerepet játszott. A munkatermelékenység és a reálbér-növekedés között javuló arány lehetővé tette a vállalati szektor számára, hogy az árak növekedése nélkül alkalmazkodjon a nominális és reálbérekben bekövetkező jelentős növekedéshez.

3. ábra

A deflációt a térségünkben elősegítő harmadik fontos tényező a nemzeti valuták erősödése volt. Az elemzett gazdaságokban erősödött a nemzeti valuták stabilitása a kulcsvalutákkal szemben (Oroszország, Csehország), sőt számos esetben a nominális árfolyam felértékelődésére került sor (Lengyelország, Magyarország, Ukrajna, Horvátország). A valuták erősödésében egyes gazdaságokban szerepet játszott a rugalmasabb árfolyamrendszerek irányába történő elmozdulás és a korábban korlátok közé szorított felértékelődés tolerálása, valamint a monetáris politikák prioritásaiban az inflációs cél előtérbe kerülése az árfolyamcél és a külső versenyképesség rovására. A nemzeti valutákat erősítő addicionális tényezőnek bizonyult a növekvő mértékű nettó tőke- (vagy a jelentős folyó fizetési mérleg többlettel és pénzügyi mérleg deficittel rendelkező Oroszország esetében tartalék-) beáramlás és ennek a hazai valuták iránti keresletet növelő hatása.

A nemzeti valuták felértékelődése és ennek tovagyrűzítése az árakra változatlanul jelentős szerepet játszik a deflációs folyamat felgyorsulásban. Ennek az egyik oka, hogy ezen gazdaságok reál értelemben erőteljesen nyitottak, valamint a monetáris rendszerekben bekövetkezett változások ellenére a gazdaságok többségében az árfolyam maradt a monetáris politika legfontosabb transzmissziós csatornája. A nominális árfolyamok felértékelődése közvetlenül mérsékelte a fogyasztói árindex 40-45%-át kitevő kereskedelemben kerülő javakat előállító szektorok áremelkedését, és közvetve a kereskedelemben nem kerülő szektorokét is.

Az általában javuló inflációs teljesítmény mögött több, a deflációt korlátozó tényező is érvényesül. Egyrészt az infláció mérséklődése nem egyformán érintette a gazdaságokat: néhol az

infláció rendkívül merev, ami erőteljesen mérsékli a defláció sebességét mind az alacsony (Szlovénia), mind a mérsékelt inflációval (Oroszország és Románia) rendelkező gazdaságokban. Másrészt azokban a gazdaságokban is, ahol olt az infláció mérséklődik rendkívül nehéz és lassú folyamatnak bizonyul az inflációs várakozások módosítása hátratekintőből előretekintővé. Ebben az inflációval kapcsolatos múltbeli tapasztalatok, a gazdaságpolitikák korlátozott hitelessége, a monetáris és fiskális politikák közötti megfelelő összhang hiánya jelentkezik. Harmadrészt több gazdaságban rövidtávon problémát jelenthet a defláció alakulásában, hogy az elmúlt 1-1,5 évben rendkívül dinamikus növekedett a költségvetési deficit, valamint a reálbérek.

3. KÖZÉPTÁVÚ KIHÍVÁSOK

Az infláció alakulását a kelet- és elsősorban a közép-európai és balti gazdaságokban 5 jelentősebb tényező befolyásolja majd az elkövetkező években: az árszerkezet átrendeződése és az ebből eredő inflációs nyomás, a gazdaságok reál- és nominális konvergenciája, a monetáris és ehhez kapcsolódóan az árfolyamrendszerek alakulása, a tőkebeáramlások növekedése.

Az árszerkezet változásában a jelentősebb inflatorikus tényezőknek az szabályozott árak liberalizálása, az adórendszerek (és ezen belül a közvetett adók) korrekciója, a mezőgazdasági és energiaárak növekedése bizonyul majd. A hatósági árak köre a régió gazdaságaiban az összes ár 15-30%-a között van, és számos területen jelentős mértékű árkiigazításra és liberalizálásra van szükség. Továbbá, a közép-európai és balti államokban az EU csatlakozás az árszerkezet jelentősebb átrendeződését eredményezheti és ez is okozhat átmeneti áremelkedést.

A kelet-európai gazdaságok reál fejlettségi mutatóinak (jövedelem-, bér- és árszint, aktuális árfolyam viszonya a hosszú távú egyensúlyi árfolyamhoz) közeledése a fejlett országokéhoz, a reál-konvergencia folyamata is járhat inflatorikus következményekkel. Jelenleg a kelet-európai gazdaságokban az árszínvonal a német 29 és 60% között van, és ennek közeledése kihat az infláció dinamikájára is. Ebben meghatározó szerepet fog játszani, hogy milyen sebességgel közeledik majd a kereskedelembe nem kerülő javak árszintje a fejlett gazdaságokban megfigyelthez és ennek megfelelően milyen lesz a kereskedelembe kerülő és nem kerülő szektorok árszintjeinek egymáshoz való viszonya.

A reál-konvergencia kulcseleme a jövedelmek közeledése a fejlett országokéhoz, amiben döntő tényező a termelékenység gyorsabb növekedése lesz. Miközben a termelékenység növekedése

mérsékli a költséginflációt, előtérbe kerül a Balassa-Samuelson-hatás. A hatás mértékét illetően a különböző elemzések megoszlanak, de abban nagyjából konszenzus van, hogy átlagosan 1,5-2,5%-ponttal magasabb inflációt eredményez a munkatermelékenység eltérő ütemű növekedése a kereskedelembe kerülő és nem kerülő javakat előállító szektorok között.

A nominális konvergencia a főbb fiskális és monetáris mutatók közeledését jelenti, összhangban a maastrichti konvergencia-kritériumokkal. Miközben a költségvetési hiány és államadósság csökkenése, vagy a kamatok konvergálása kedvezően hat az inflációra, a fiskális korrekció jellege, valamint a rövidtávú reálkamatokban meglévő eltérés és ennek tőkebeáramlásokat generáló hatása okozhat inflációs problémákat.

A nettó tőke- (illetve ha a várható EU tagságból eredő transzfereket is figyelembe vesszük, akkor erőforrás-) beáramlás növekedése jelenthet még középtávon jelentősebb kihívást a gazdaságpolitikáknak. A hivatalos- és magántőke áramlás várható jelentősebb növekedése több, összetett csatornán keresztül gerjeszthet inflációt: a hazai aggregát kereslet növekedésén, a folyó fizetési mérleg egyenleg romlásán, a bérek erőteljesebb növekedésén át. Ezekre a tényezőkre a gazdaságpolitikáknak figyelni kell és megfelelő fiskális és jövedelempolitikákkal kell korrigálni.